GERİLLA HAKKINDA İKİ HATIRA

Afet
Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı

I

II nci Abdülhamit devri.. İstanbulda, Harp Akademisinde bir zabit.. Henüz yirmi yaşında...

Onun hususiyetlerinden biri: O, kendisinde birtakım mana ve mahiyetini henüz anlıyamadığı duyguların çarpıştığını hissediyor, fakat bunlara ne müspet ve ne menfi bir türlü mana veremiyor.

O, küskündür. O, kederlidir. O, ruhundan gelen anlaşılmaz bir mana ile asidir. Fakat kime karşı? Ve ne için? Bunu, o da bilmez.

Birgün ona, yakin arkadaşlarından biri:

— Sen, diyor, kalkborusunda bir türlü uyanamıyorsun, dahiliye zabiti karyolanı sarsmadıkça kalkamıyorsun.

O, cevap veriyor:

— Hakkın var...

— Anlıyamadım; ben sana bu anlaşılmaz hayatının sebebini soruyorum, sen bana: Hakkın var, diyorsun. Ben sana karşı haklı olup olmadığım yolunda bir iddiaya girişmedim ki... sendeki derin uykunun sebebi nedir, bunu söyler misin?

Genç zabite böyle hitap ve iğtap eden yalnız bu arkadaşı değildi; onun bu hali gitgide birçok arkadaşlarının da dikkatini celbetmiş, bütün arkadaşları ondan bunu sormuşlardı. Bu hücum o dereceyi bulmuştu ki artık o, bunlara cevap vermek, bu müttefikin ordusunu teskin etmek mecburiyetinde kalmıştı. Cevap şu idi:

— Arkadaşlar, yatağa girdikten sora ben sizler gibi sakin uyuyamıyorum; sabahlara kadar gözüm açıktır; nihayet tam dalacağim zaman: "kalk„ borusu çalınıyor, onu da bittabi işidemiyorum, sağ elinde bir sopa tutan bir adamın karyolamı sarsmasile uyanır gibi oluyorum, uyandırılıyorum. O zaman keyfim yerinde değildir, kafam ve vücudüm yorgundur. Dershanede buluştuğu-

ATATÜRK'ün Harp Akademisinden mezun olduğu zamana ait bir hatıra

muz arkadaşlar benden daha çok zinde, benden daha çok şendirler.

§ Asker üniformalı bir hoca dershaneye giriyor, ders başlıyor, bu hoca şöyle diyor:

— Efendiler, harp, muharebe, artık bunlar sizce malûm şeylerdir. Fakat Gerilla nedir biliyor musunuz? İşte en müşkili budur. Gerilla kolay bir askerî hareket değildir. Gerillayı bastırmak ta, onu yapmak kadar güç bir harekettir.

Bu hoca, tağbiye muallimi Trabzonlu Bay Nuri. Türk Ordusuna erkânıharp yetiştiren Akademide senelerdenberi hocalık eden bu Bay Nuri centilmen, cesur bir taktisiyen, bir stratej olarak tanınmıştı. Herkes gibi, o genç zabit te, bu hocaya hürmette kusur etmiyordu. Tağbiye hocasının Gerilla hakkındaki sözleri, onun kafasında yerleşmişti: Bunu öğrenmek istiyordu. Bir gün hocasından rica ediyor: Bu verdiğiniz dersi Türkiyenin muayyen bir noktasında olmuş gibi izah eder ve bu dediğiniz tedbirlerin orada nasıl tatbik olunacağını lütfen anlatır mısınız?

Bu rica o kadar nezaketle, ve hocanın tabiatine o kadar uygun bir hassasiyetle yapılmıştı ki Bay Nuri, ertesi derste sınıfa gelince, elli küsur talebeden mürekkep olan mevcuda şu meseleyi veriyor:

— Efendiler, Osmanlı İmparatorluğunun devlet merkezi İstanbuldur. Hükûmet İstanbuldadır. Meçhul sebeplerden dolayı Boğaziçinin Şark sahilinden İzmit ve onun şimalinde Karadenize çekilen takribî bir hat dahilinde bulunan mıntıkadaki Türkler, Payitahta isyan etmişler ve Gerilla'ya başlamışlardır.

1 — Bu küçük mıntıka halkı bu isyanı niçin yapabilir, nasıl yapabilir, nasıl idame edebilir? 2 — Osmanlı İmparatorluğu Devleti, bütün hükûmeti ve ordusu ile bu isyanı nasıl bastırabilir? Vazife: 1 ve 2 numaralarda gösterilen vaziyetin halli.

Hocanın yüzü gülüyordu; çünkü talebesine ekstra bir taktik meselesi vermişti. Halbuki bütün talebenin yüzü çatıktı; bu çetin ve nazik vazifeyi nasıl halledeceklerini düşünüyorlardı.

Onların içinde yalnız bir kişi, sabahları kalk borusu ile bir türlü uyanamıyan zabit, işte o, aradığına kavuşmuş bir âşık gibi, çok memnun görünüyordu; çünkü o zaten kendisinin tahriki üzerine tağbiye hocası tarafından ortaya atılan meseleyi halletmek için uğraşmış bulunuyordu.

Hoca gittikten sora sınıfta bir münakaşa başlıyor: Sanki buna ne lüzum vardı? Durup dururken bu işi niçin kurcalamıştı? Bu sitemler hep o genç zabite karşı yapılıyordu...

II

Bu tarihten on yedi yıl sora, 1919 Mayısının 14 üncü günü akşamı, İstanbulda Vahideddin'in Sadrazamı Damat Ferid'in Nişantaşındaki konağında, bir akşam yemeği. Buraya iki kişi davetlidir: Bunlardan biri, Mustafa Kemaldir. Ondan dinliyoruz:

Muayyen saatte Sadrazamın yanında bulunuyordum. Benden başka henüz kimse yoktu. Birkaç cümlelik bir konuşmadan sora, uzunca bir sükût başladı. Bu sırada, ben, Vahideddin'in Sadrazamını tetkik ediyordum. Bir aralık saatine baktı:

— Acaba nerede kaldı? Dedi.

— Birine mi intizar buyuruluyor, dedim.

— Evet, Cevat Paşa Hazretleri geleceklerdi...

İkinci davetli de bu idi. Yine sükût başlıyor. Birkaç dakika sonra Cevat Paşa geliyor. Sadrazam, iki davetlisi ile birlikte yemek salonuna geçiyor...

Sofrada bu üç kişinin üçü de önlerine bakıyorlar. Acaba ne düşünüyorlardı? Yeni tarihin inkişaf ettirdiği hakikatlere göre, Sadrazam Damat Ferit Paşa, dünyayı, Türkiyeyi, Türk Milletini asla tanımamış... Fakat efendisi Sultan tarafından, yüksek Türk camiasını idare için kendisine verilen vazifenin ağırlığı altında, duygusuz. İşidilen ses, yalnız çatallar ve bıçaklar değiştikçe, hizmet edenlerin beceriksizliği yüzünden hâsıl olan gürültü... yemek bitiyor...

Ortasında genişçe bir masa bulunan dar bir odaya geçiyorlar Henüz ayakta dururken, Sadrazam diyor:

— Bir harita getirtsek te, Müfettiş Paşa onun üzerinde bana izahat verse.... masanın üstüne bir harita açılıyor. Anlaşılıyor ki Sadrazam, haritayı daha evvel hazırlatmış. Kiepert'in atlası; içinden Anadolu paftası bulunuyor. Damat Feritle Mustafa Kemal haritanın başında karşı karşıya, Cevat Paşa da Mustafa Kemalin yanında!...

Mustafa Kemal, Damat Feride soruyor:

— Ne noktai nazardan izahat talep ediliyor?

— Meselâ, diyor, Samsun havalisinde ne yapacaksınız?

Samsun havalisinde yapılması istenen iş, o havali Türklerinin başladığı Gerilla'yı bastırmaktı.

Mustafa Kemal anlatıyor: Bu sorguya doğru cevap vermek benim için güçtü, bunu iğtirar ederim. Fakat hiç tereddüt etmeden şu kelimeler ağzımdan döküldü:

— Efendim, dedim, İngiliz raporlarında, meselenin biraz mübalâğa olunduğuna hükmediyorum. Fakat ne de olsa, yerinde yapılacak tetkiklerden sora, icap eden en iyi tedbirler bulunabilir. Merak buyurmayınız.

Bu sözlerden sora, Mustafa Kemal, Cevat Paşanın gözlerine bakıyor. Ayni zamanda Sadrazam da, gözlerini Generale çevirmiş bulunuyor. Ona:

— Ne dersiniz? Diyor.

Cevat Paşa, çok tabiî bir tavır ve lisanla:

— Öyledir efendim, diyor. Böyle işler mahallinde hallolunur. Şimdiden kat'î ne söylenebilir?

Hiç memnuniyet göstermiyen Sadrazamın kafasında daha büyük bir endişeyi halletmek suali, sanki ifade olunabilmek için şekil arıyordu. Birden, oldukça heyecanlı bir seda ile, soruyor:

— Pek âlâ, siz bana harita üzerinde kumandanızın şamil olduğu mıntakayı gösterir misiniz?

Mustafa Kemal, Sadrazamın vesveseye düştüğü noktayı derhal keşfetmişti. Cevap veriyor.

— Efendim, henüz ben de pek iyi bilmiyorum. Belki takriben... (Kiepert haritası üzerine elini koyarak) ihtimal şu kadar bir parça...

Diyerek bazı vilâyetleri eliyle tahdit ediyor. Bu defa, daha manalı bir tarzda, Cevat Paşaya bakıyor. O da, Sadrazamın vehmini anlatmıştı. Mustafa Kemal, elini haritadan kaldırırken Cevat Paşa ilâve ediyor:

— Efendim, mıntıkanın ehemmiyeti yoktur. Paşa, bittabi o mıntakadaki kuvvete kumanda edecektir. Zaten nerede kuvvet kaldı ki....

Cevat Paşa, cümlesini tamamlarken vaziyetin hiç te ehemmiyeti hâiz olmadığını iyma etmek ister bir tavırla, haritanın bulunduğu masadan uzaklaşır gibi oluyor. Mustafa Kemal, içinden Cavat Paşaya teşekkür ediyor. Generalin bu sözleri, Sadrazamı tatmin etmiş görünüyordu. Her biri, birer koltuğa çekiliyor.

Sadrazam, Mustafa Kemale soruyor:

— Ne vakit hareket edeceksiniz?

— Ne vakit emir buyurulursa... Ben harekete hazırım.

— Zatı Şahaneyi ziyaret ettiniz mi?

— Hayır irade buyrulmadı.

— İrade buyruldu. Ben tebliğ ediyorum. Yarın kendilerini ziyaret ediniz.

Ayrılmak zamanı geliyor, orada bir adamı bırakarak sokağa çıkan iki davetli, Mustafa Kemal ve Cevat, kol kola yürüyorlar, gecenin karanlıkları içinde... Nişantaşı caddesinin piyade kaldırımı üzerinden Teşvikiyeye doğru sıkı adımlarla ilerliyen bu iki arkadaştan biri ötekine, pek samimî bir lisanla soruyor:

— Bir şey mi yapacaksın Kemal?

— Evet Paşam, bir şey yapacağım....

— Allah muvaffak etsin!

— Mutlak muvaffak olacağız!..